

Acharee Mot II Jom Kippoer (Leviticus 16: 29-31)

15 september 2013 / 11 Tisjri 5774

Vertaling: Herziene Statenvertaling

Thema: Falen en vernieuwen

Inleiding

Wat weten wij van Jom Kippoer, de Grote Verzoendag? Gisteren verschenen ook Joden in de synagoge die je het hele jaar niet ziet (zoals bij ons bijvoorbeeld met Kerstfeest). En waarom? Moet je nu juist op deze dag van zelfkwelling verschijnen?

Want daar heeft het veel van weg. Het is al heel wat om op een sabbat te stoppen met je eigen creativiteit; je brengt geen verandering aan in de wereld. Maar op Jom Kippoer gaat dat veel verder. We horen de oproep daartoe in Leviticus 16 waarvan we zo meteen enkele woorden lezen. 'Je zult je ziel vernederen'; totale zelfverloochening. In de Joodse traditie is dat vertaald als: het is verboden te eten, te drinken, je te wassen, schoenen aan te doen, seksuele gemeenschap te hebben – je maakt je los van al je normale behoeften; je ontstijgt als het ware deze wereld, de hele natuur.

Er wordt 25 uur gevast en er zijn er die niet eens slapen. Nog even en je probeert boven en buiten de tijd te zijn. En misschien heeft het daar ook wel iets van. Wij zeggen van mensen 'die is uit de tijd'. 'Uit de tijd' betekent in feite: niet meer hier op aarde maar in de eeuwigheid.

En dat is wel de hoogste bedoeling van Grote Verzoendag: in de eeuwigheid, met de Eeuwige te zijn. Te staan voor zijn aangezicht zo vlak na het begin van een nieuw jaar. Zijn Woord alleen te overdenken. En: voor Hem te staan met al je fouten en falen; en hoe moet het nu verder? Mag je verder? Wil God je genadig zijn, wil Hij je bestaan vernieuwen?

De roep klinkt om Tesjoeva, omkeer, bekering. Wat is er allemaal mis gegaan en hoe ga ik het beter doen?

Misschien dat die gelegenheden-synagoge-gangers ook wel iets hebben van kerkgangers op een oudjaarsdag zoals dat vroeger ging. Maar alles raakt hier dieper en fundamenteler.

We lezen zo meteen nog een gedeelte uit de Sidra van vorige week (Haäzinoe), maar deze afgelopen sabbat klonken vooral teksten uit Leviticus. Zo wordt onze aanvangstekst:

Dit is voor u tot een eeuwige verordening: u moet in de zevende maand, op de tiende dag van de maand, uzelf verootmoedigen...
(Lev. 16: 29a)

Vanmiddag veel materiaal uit een aflevering van Tenachon over Jom Kippoer. Om vooral van binnenuit te laten horen wat Jom Kippoer voor het Joodse volk betekent. We weten daar als christenen zo weinig van. Terwijl toch Jezus deze dag en het daarop volgende Loofhuttenfeest zijn hele leven heeft gevierd en tenslotte met zijn leven heeft bezegeld.

Tegen half elf 's morgens zitten er mensen in de synagoge – ooit ook hier aan de IJsselkade – die al zestien uur aan het vasten zijn, en ze moeten dan nog eens negen uur. Als ze traditioneel zijn hebben ze alleen maar hun vingertoppen gewassen en hun ogen met wat druppels schoon gewreven. Ze hebben zich onthouden van hun normale lichaamsverzorging met olie en lotions. Natuurlijk hebben ze niet aan hun 'echtelijke verplichtingen' voldaan. En ze staan urenlang in de synagoge op oncomfortabele niet-leren schoenen.

In de meeste moderne gemeentes hebben sommigen veel geld betaald om stoelen voor zichzelf en hun familie te reserveren voor het 'voorrecht' om 'hun zielen te laten bukken' – zoals Lev 16:31 letterlijk zegt; zichzelf te kwellen om te voldoen aan Gods opdracht.

Leef je even in in hun situatie en de uitputting die ze langzamerhand nabij zijn. En dan klinkt, in de ochtend, de 'haftara', de profetie van Jesaja tot hen. Als een gesel gaan de woorden van de profeet over hen heen:

'O, noemen jullie dit 'vasten'? Noemen jullie dit een dag die de Eeuwige welgevallig is?

Nee, dit is het vasten dat Ik verkies: de boeien van de goddeloosheid losmaken, de verdrukten bevrijden, elk juk verbreken. Waar het om gaat is: je brood te delen met een hongerige, arme zwervelingen opnemen in je huis, iemand kleden die naakt rond loopt, je bekommeren om je medemens! Dan breekt je licht door als de dageraad, dan zal je wond zich sluiten.' (Jes. 58: 5-8)

Die woorden van Jesaja halen elk idee onderuit dat je misschien, door op Jom Kippoer zo te vasten en jezelf te kwellen, vroom zou zijn of moreel hoogstaand.

Daar sta je dan met je goede gedrag.

Is het niet wreed deze woorden van de profeet over de gemeente uit te spreken? Het is bijna of zelfverloochening belachelijk wordt gemaakt.

Als de profeet gelijk heeft: laten we dan maar ophouden met deze poppenkast van symbolen, 25 uur lang.

Laten we dan maar de wereld ingaan; en dan noemen we het terechtbrengen van mensen 'vasten', dan noemen we de hulp aan behoeftigen 'geen comfortabele schoenen dragen', dan noemen we solidariteit met weduwen, wezen en vreemdelingen 'boete doen en bidden'.

Nu weten we best dat Jesaja rituelen en symbolische handelingen niet afwijst. Maar wat God niet kan verdragen: rituelen zonder een leven dat daar mee spoort. 'Wast u, reinigt u, doet uw boze daden weg uit mijn ogen.' En als het volk dat doet: 'Al waren uw zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw'. (Jes. 1)

Onze eredienst betekent alleen iets als wij ook een bepaalde ethiek en moraal uitdragen. We kunnen en mogen niet God zoeken in de eredienst zonder ook concreet onze naaste te zoeken en hem en haar recht te doen. Die twee moeten samengaan.

En zo klinkt dat ook op de morgen van Jom Kippoer in de synagoge.

Daarmee zijn we ook bij het hart van de betekenis van Jom Kippoer. Het gebed om 'kippoer', *kappara* – verzoening, kan niet zonder de belofte van *tesjoeva* –

omkeer, vernieuwing van het leven met God en de ander. Dat is ook de kracht van Jom Kippoer; die 25 uur kunnen werken als een katalysator om weer tot vernieuwing te komen.

Want die vernieuwing, de omkeer, is niet vanzelfsprekend. Integendeel. Wat kunnen we immers moedeloos worden van ons eigen falen.

Ouder en wijzer worden heeft helaas ook alles te maken met de breuken in je leven. Je was zo hooggestemd over dit en dat, of zo enthousiast bezig met dit of dat; maar het mislukte, en je viel ook om met jezelf. Je bracht het niet meer op – die opleiding, dat examen, die normen in de opvoeding, die discipline om Bijbel te lezen, dat morgengebed, of wat dan ook – je bleek moreel veel zwakker dan je zelf had gedacht.

En op het moment dat ik erachter kom dat ik maar al te vaak niet kan voldoen aan de normen en waarden die ik mij zelf gesteld had, dat ik regelmatig misluk, dan is het gevaar groot om het maar te laten gaan, of zelfs wanhopig of cynisch te worden; niet meer te geloven dat het 'morgen' beter gaat. Dan is het veel eenvoudiger om maar gewoon van mijzelf te accepteren dat ik nu eenmaal niet in staat ben alle goede bedoelingen te realiseren. Laat ik mezelf nu maar accepteren met alle tekortkomingen die ik heb, ook met mijn morele zwakte. En laat ik dat zó lang doen, fout na fout na fout, mislukking na mislukking, tot ik ook alle schaamte daarover voorbij ben en me er ook niet meer schuldig over voel. Ik geef mijn jeugdige, enthousiaste of zelfs overmoedige adagium van 'wie niet waagt die niet wint' op; in plaats daarvan druk of drink ik mijn fouten weg met het adagium 'wie niet waagt verliest in elk geval ook niets'. Zo kan het met ons gaan.

Leviticus 16 begint met het verlies van Aärons twee zonen te memoreren. Dan kun je nog zulke hoogstaande ideeën hebben over leven en dood, maar als dat je overkomt – en dan nog wel in de dienst van God – geloof je dan nog in een toekomst? Laat maar zitten, dat gebed, de Bijbel, die idealen...

En Jom Kippoer legt bij nog meer falen de vinger. Het gaat ook om falen in relaties. Dat we er niet in geslaagd zijn te voldoen aan de verwachtingen van de Ander (met hoofdletter), en dat het misgelopen is is met onze relatie met mensen die onze vrienden waren, of onze geliefden, of onze zakenpartner. In het woord *chet* – zonde – zit niet alleen de bijbetekenis van persoonlijk tekortschieten, maar ook van het falen in onze relaties.

En al dit falen wordt op Jom Kippoer beleden. Het Jodendom heeft vele woorden voor falen. Er is een woord voor falen voor elke letter van het alfabeth – *asjammoe*, *bagadnoe*, *gazanoe*, *dibarnoe*, wij waren schuldig, wij zijn trouweloos geweest, wij hebben ontnomen, wij hebben geroddeld, enzovoort, enzovoort. Elf keer over komt die hele waslijst van falen op en rond Jom Kippoer langs.

En hoe herstellen we dat? Hoe vinden we de innerlijke kracht om verder te gaan? En dan gaat het niet alleen om de kracht te vinden om toch een zo goed mogelijk mens te zijn ondanks de ervaringen die we hebben met onze fouten. Dan gaat het allereerst ook om het geloof dat het nog *mogelijk* is om de relatie met God te herstellen; de mogelijkheid ook om de relatie met een ander te herstellen; de mogelijkheid dat liefde wint van haat, het leven wint van de dood. Waar haal ik dat geloof vandaan? Hoe kan ik ooit deze uitdaging aan? Hoe zal ik ooit in zo'n nieuwe toekomst geloven?

En hierin is Jom Kippoer een katalysator, een herstellende kracht. Omdat we van 'verzoening' horen. En omdat de *tesjoeva* ons gepredikt wordt, niet als een weg van bekering waarop we het nooit meer fout zullen doen, maar als een zoektocht naar vernieuwing van je oorspronkelijke zelfvertrouwen, en vernieuwing van je

vertrouwen in God en je medemens; gescherpt door het besef hoe kwetsbaar je bent voor mislukkingen.

Van falen naar herstel en vernieuwing gaat niet zonder het geloof in het vermogen van anderen – van God en van mensen – om te vergeven. Als ik kan geloven dat God mij vergeeft en aanvaardt, ondanks al mijn falen, dat Hij aan mijn leven tilt, dan kan ik van daaruit ook mijzelf weer aanvaarden en vertrouwen krijgen toch weer een nieuwe toekomst te bouwen. En als ik kan geloven dat anderen toch weer vertrouwen in mij kunnen krijgen ondanks de teleurstellingen die ik hen aandeed, dan is dat een bron van inspiratie om het dit komend jaar anders en beter te doen.

Om dit herstel, om deze vernieuwing, om deze kracht is het op Jom Kippoer te doen. In diepe ootmoed vragen wij God en de ander om een nieuw begin. Dat wij weer Israël zullen zijn zoals de Eeuwige bedoelde.

Als deze worsteling op Jom Kippoer bijna ten einde is, wordt aan het slot, in de middag, over nóg een profeet gelezen: Jona. Na vierentwintig uur van gebeden om nieuw heil voor het volk Israël, wordt elke Jood in de synagoge eraan herinnerd dat *alle* mensen Gods kinderen zijn. Zelfs al wonen ze in een zondig Ninevé. En met die lezing uit Jona wordt benadrukt dat Israël die hele Jom Kippoer niet alleen voor zichzelf bidt, maar als Israël ook voor de mensheid. Het is een moeilijke gedachte dat ieder mens een vertegenwoordiger is van de Eeuwige op aarde; ieder mens is immers geschapen naar zijn beeld. Met andere woorden: als we iemand anders zien, dan zouden we die moeten zien als omgeven door Gods engelen die ons toeroepen: Ruim baan voor het beeld van de Koning der hemelen! Het is vaak al moeilijk je meest naasten zo te zien, laat staan mensen die je vreemd zijn.

Het boek Jona leert ons hoeveel innerlijke barrières er geslecht moeten worden voor we in een vreemdeling met zijn afwijkende cultuur werkelijk en onvoorwaardelijk God herkennen en de engelen hóren roepen: Ruim baan voor het beeld van de Koning!

Jona zelf kan er niet of nauwelijks toe komen. Ook omdat het voor hem niet spoort met de gerechtigheid van God op aarde. De inwoners van Ninevé zondigen, onderdrukken armen, weduwen en wezen, en nu geeft God hen een kans zich te bekeren en aan hun gerechte straf te ontkomen? Want Jona voelt al welke kant het met God en de Ninevieten opgaat. En hij roept het aan het eind uit als een verwijt naar God: Ik wist het wel: 'U bent een God die genadig is en liefdevol, geduldig en trouw, en tot vergeving bereid'.

Waar je zelf tenslotte van leeft vanuit Jom Kippoer is zo moeilijk om een ander ruiterslijk te gunnen – die dat zelfs 'zo maar' kan ontvangen, zonder 25 uur vasten en een heel leven bij de Tora.

Misschien dat daarom in het Kol Nidrei aan de vooravond van Jom Kippoer al wordt geroepen of God de dingen die we aan Hem en aan onszelf gaan beloven ongeldig wil verklaren. Niet voor de beloften aan anderen wordt dat gevraagd, maar voor de beloften die we onder de indruk van Jom Kippoer aan God en onszelf beloven – zoals andere volken op een nieuwjaarsdag – maar die we niet waar kunnen maken zodra we uit de eeuwigheid van Jom Kippoer weer op aarde zijn beland en weer zien hoe taai het leven is en hoeveel 'Ninevieten' op de weg.

Hoe moeilijk het is om zo gunnend te leven laat ook Lucas zien in zijn beroemde hoofdstuk 15. Maar Jezus herinnert schriftgeleerden en Farizeeën daaraan - als die net zo bedenkelijk kijken naar de tollenaars en hoeren om Jezus heen als Jona keek naar de Ninevieten. Gods liefde gaat werkelijk naar iedereen uit, en de

engelen in de hemel vieren meer feest om één verdwaalde die tot *tesjoeva* komt dan over al de *tsaddiekiem* die dicht bij God leven.

Van deze liefde leeft Israel zelf, op Jom Kippoer en alle dagen.

Van deze liefde leven ook wij die door Jezus Christus met deze God van Israel verbonden worden. Al meer dan drieduizend jaar wordt door Joden Jom Kippoer 'gevierd' en door hen ook voor alle volken der aarde gebeden; in dagen dat we hier nog niets wisten van de Tora. Al meer dan drieduizend jaar blijft Israel hardnekkig in een toekomst geloven en leggen ze zich niet neer bij eigen falen, noch vervallen ze in wanhoop of cynisme (al zou daar alle reden toe zijn!). En al meer dan drieduizend jaar worden de volken uitgenodigd mee het Loofhuttenfeest te vieren tot eer van Israels God – aanstaande donderdag begint dat feest weer.

In Jezus Christus is de betekenis van die feesten ook voor ons waar geworden en zijn wij uitgenodigd ook van genade te leven en ieder mens te begroeten als 'Beeld van de Koning'. Het wordt u en mij geschonken zonder 25 uur vasten en zelfs zonder de 613 mitswot. Onze 'Jom Kippoer' valt op Goede Vrijdag en Pasen, zo zeggen wij. Jezus die zich gaf voor verzoening tussen Jood en niet-Jood, God en mensheid.

Maar de processen die ik schilderde bij de synagogegangers op Jom Kippoer zijn als het goed is ook onze zielen-processen. Ik ben soms bang dat wij Jezus als een alibi hanteren om zulke inspanningen maar achterwege te laten; zo van: dat heeft Jezus allemaal voor ons gedaan. Van ons hoeft je het niet meer te verwachten. Maar het tegendeel is natuurlijk waar. Als geloof in Jezus Christus werkelijk iets voor ons betekent, als wij geloven dat er vergeving is door de Eeuwige in zijn naam, als wij geloven in *elkaars* vergeving in en rond de viering van het Heilig Avondmaal, dan zal dat ook moeten blijken in een leven dat van die genade spreekt. Dat ook wij nooit versagen. Dat we elke dag durven en mogen beginnen met een nieuwe lei; en dat we daar elke dag gestalte aan geven in ons leven met God en met de ander. Opdat ook onze eredienst geen rituele dans is zonder enige ethische konsekwentie. Opdat de woorden van Jesaja en Jona niet tegen ons getuigen. Maar dat wij opgaan en opstaan om verzoenend te leven tov Israel en iedereen; na elk falen op te staan.

Is bij ons de eredienst zo'n katalysator?